

Izzivi epidemiološkega spremljanja demence v Sloveniji

Mercedes Lovrečič in Barbara Lovrečič

Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva cesta 2, 1000 Ljubljana

Demenca je bolezen, ki prizadene posameznika, njegove bližnje ter širšo družbo. Zaradi vse večje odvisnosti od pomoči drugih tako demenca povzroča zdravstveno, ekonomsko, čustveno, psihično in telesno breme za obolelega in njegove skrbnike. Osebe z demenco in njihovi svojci doživljajo trpljenje, stigmo, izolacijo in občutke obupanosti. Demenca je pogosto spregledana in pozno diagnosticirana, kar predstavlja dodatno oviro za epidemiološko spremljanje demence na osnovi rutinskih podatkovnih zbirk v okviru zdravstvenega varstva, saj je manj kot polovica oseb z demenco diagnosticiranih in zdravljenih, čeprav imamo na voljo zdravila, ki lahko upočasnijo potek bolezni.

V skladu z akcijskim načrtom Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) (2017–2025) naj bi do leta 2025 polovica držav redno zbirala podatke na osnovi temeljnega nabora kazalnikov za epidemiološko spremljanje demence v sklopu nacionalnega informacijskega sistema zdravstvenega in socialnega varstva in SZO o stanju poročala vsaki dve leti (1).

Pojav SARS-CoV-2/COVID-19 lahko z vidika epidemiološkega spremljanja demence predstavlja izziv in priložnost za izboljšanje slednjega v Sloveniji, potrebe po spremljanju števila oseb z demenco in evalvaciji storitev zdravstvenega in socialnega varstva so velike.

SZO je demenco razglasila za javnozdravstveno prioriteto 21. stoletja. Pogostost pojava sindroma demence narašča s starostjo, pogosteje so prizadete ženske, zaradi podaljševanja življenjske dobe lahko upravičeno pričakujemo porast problematike demence (1).

Po ocenah iz leta 2015 naj bi do leta 2030 imeli 74,7 milijona in do leta 2050 131,5 milijona primerov demence v svetu (2, 3). Po podatkih SZO je v letu 2018 v svetu živelo 50 milijonov oseb z demenco, do leta 2050 naj bi se število potrojilo na 152 milijonov (2–4). V svetu bo število oseb z demenco med letoma 2010 in 2030 naraslo za 85 %, v evropski regiji SZO za 40 %, med letoma 2010 in 2050 pa v svetu za 225 % in v Evropi za 87 % (2, 4). Po ocenah se v svetu v povprečju na vsake tri sekunde razvije en nov primer demence, vsako leto pa se na novo v povprečju pojavi skoraj deset milijonov novih primerov oseb z demenco (2–4).

Leta 2012 je bilo v EU-28 skupaj 8,7 milijona oseb z demenco (2,9 milijona moških in 5,8 milijona žensk), v Sloveniji več kot 32.000 oseb z demenco, od tega dobrih 22.700 primerov pri ženskah in več kot 9.000

primerov pri moških. Do leta 2050 se bo v Evropi število oseb z demenco podvojilo na 19 milijonov (2–4).

Napovedi za Slovenijo kažejo, da smo leta 2018 v Sloveniji imeli slabo petino prebivalcev, starih 65 let ali več, za leto 2030 bomo, po projekcijah, imeli četrtno prebivalcev, starih 65 let ali več, s podaljševanjem življenjske dobe in s staranjem se pojavnost demence povečuje. Prva ocena prevalence demence med prebivalci Slovenije, ki so stari 65 let ali več, kaže, da smo imeli v letu 2018 vsaj 28.000 primerov demence, do leta 2030 bomo imeli vsaj 37.500 primerov demence, kar predstavlja porast za 33,4 %. Prevalenca demence pri ženskah je bila dvakrat višja v primerjavi z moškimi (5). Ta ocena s predhodno opravljenimi ocenami prevalence demence za Slovenijo, ki so jih opravili tuji avtorji, ni bila primerljiva, ker so bile opravljene na osnovi podatkov o prebivalcih EU, vključevale so prebivalce, stare 30 let ali več. Po drugi oceni, ki je metodološko primerljiva z ocenami za različne evropske države, smo leta 2018 v Sloveniji imeli 36.942 oseb z demenco, starih 60 let ali več (11.297 moških in 25.645 žensk), leta 2030 bo v Sloveniji 48.228 oseb z demenco, starejših od 60 let (16.312 moških in 31.916 žensk) (3).

V svetu je v letu 2018 ekonomsko breme demence znašalo tisoč milijard ameriških dolarjev, do leta 2030 se bodo stroški podvojili. Ekonomski stroški demence bodo skokovito naraščali tudi v Evropi, med letoma 2008 in 2030 bodo po ocenah narasli za več kot 40 odstotkov in bodo v letu 2030 znašali že več kot 250 milijard evrov. Demenca in kognitivni upad sta vodilna vzroka invalidnosti in odvisnosti od pomoči drugih širom po svetu, umrljivost zaradi demence pa je peti najpogostejši vzrok smrti v svetu.

Ekonomski stroški demence v Sloveniji v obdobju 2015–2018, izračunani s pomočjo neposrednih in posrednih stroškov, kažejo, da le-ti letno predstavljajo 0,05 % BDP oz. 0,3 % vseh izdatkov za zdravstvo (storitve zdravstvene službe, kot so obiski na primarni in sekundarni ravni, hospitalizacije, zdravila, začasna odsotnost z dela ter prezgodnja upokojitve). Posredni stroški predstavljajo 863.288 EUR oz. 0,02 % vseh izdatkov za zdravstvo, neposredni stroški pa predstavljajo 10.173.987 EUR oz. 0,29 % vseh izdatkov za zdravstvo. Od tega med neposrednimi stroški predstavljajo zdravila 0,15 % vseh izdatkov za zdravstvo, sledijo hospitalizacije z 0,14 % in obiski na primarni ter sekundarni ravni z 0,004 % vseh izdatkov

za zdravstvo. In, nenazadnje, če bi izračunanemu ekonomskemu bremenu demence dodali še stroške različnih ovrednotenih pomoči, bi se le-to povečalo na 11,2 milijona EUR oz. do 11,5 milijona EUR, odvisno od vrste pomoči za osebo z demenco. Ekonomsko breme bi bilo tudi v tem primeru letno okoli 0,3 % vseh izdatkov za zdravstvo. Kljub temu je ocena stroškov demence podcenjena zaradi omejenosti podatkovnih zbirk (4).

V obdobju 2008–2020 smo v Sloveniji beležili porast predpisanih zdravil za zdravljenje demence, število

izdanih receptov povečalo za kar 169 %, kljub temu vsi bolniki z demenco še vedno niso zdravljeni z ustreznimi zdravili, zlasti v zgodnji fazi bolezni, ko demenca še ni prepoznana ali diagnosticirana, kar je vsekakor skrb vzbujajoče, saj poznana zdravila lahko upočasnijo proces demence in izboljšajo kakovost življenja oseb z demenco in njihovih svojcev (4, 6).

Več informacij je na voljo v e-publikaciji *Spremljanje demence v Sloveniji: epidemiološki in drugi vidiki*, na spletni povezavi <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1970/8123/1513-2>.

Literatura:

1. WHO. *Global Dementia Action Plan on the Public Health Response to Dementia 2017-2025*. Geneva, 2017. Dostopno 13. 11. 2021 na naslovu: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259615/9789241513487-eng.pdf;jsessionid=741F95B5F30AA44B98C70E02700127A8?sequence=1>.
2. Lovrečič M, Bencek A, Lovrečič B. Prevalenca demence med prebivalci v Evropi in Sloveniji: pregled literature. V: LOVREČIČ B (ur.), LOVREČIČ M (ur.). *Spremljanje demence v Sloveniji: epidemiološki in drugi vidiki*. 1. e-izd. Ljubljana: Založba ZRC. 2021, str. 26 - 42. <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1970/8123/1513-2>.
3. Lovrečič M, Lovrečič B. Prevalenca demence v splošni populaciji: pregled in primerjava ocen prevalence demence za svet, Evropo, Slovenijo in ocena za Slovenijo za leto 2018 ter projekcija za leto 2030. V: LOVREČIČ, Barbara (ur.), LOVREČIČ, Mercedes (ur.). *Spremljanje demence v Sloveniji: epidemiološki in drugi vidiki*. 1. e-izd. Ljubljana: Založba ZRC. 2021, str. 43–53. <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1970/8123/1513-2>.
4. LOVREČIČ B (ur.), LOVREČIČ M (ur.). *Spremljanje demence v Sloveniji: epidemiološki in drugi vidiki*. 1. e-izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2021. <https://doi.org/10.3986/9789610505785>, <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/1970/8123/1513-2>, doi: 10.3986/9789610505785.
5. Lovrečič B, Jelenc M, Korošec A, Vidovič M, Lovrečič M. The prevalence of dementia in Europe and in Slovenia: the review and estimate of dementia for Slovenia for 2018 and projection for 2030. *Collegium antropologicum*, 2020; 44(1): 55–60.
6. Jelenc M, Korošec A, Lovrečič M. Trends in prescription of drugs for the treatment of dementia in Slovenia in the period from 2008 to 2018. *Revija za zdravstvene vede*, 2020; 7(1): 19–30.